

Kielellisen hyväksyttävyyden tutkimisesta

RANDOLPH QUIRK — JAN SVARTVIK *Investigating Linguistic Acceptability*. Janua Linguarum Series Minor Nr. 51. Mouton & Co. The Hague 1966. 118 s.

SIDNEY GREENBAUM — RANDOLPH QUIRK *Elicitation Experiments in English. Linguistics Studies in Use and Attitude*. Longman Linguistics Library. London 1970. XI + 152 s.

Generatiivin kielioppiteorian positiivisia tuloksia on ollut huomion kiintyminen kielen mentalistisiin ilmiöihin. Toisin kuin strukturalistit, joiden kuvauksen kohteeksi riitti tietty korpus, generativistit ovat ottaneet tavoitteekseen kuvata kaikki kyseisessä kielessä mahdolliset, »oikeat», lauseet muttei yhtään »väärää». Vaatimus kaikkien mahdollisten lauseiden kuvaamisesta sisältää jo sen, ettei mikään korpus voi koskaan olla täydellinen: eihän siihen sisälly milloin tahansa mahdollisia mutta koskaan lausumattomia tai tulevaisuudessa lausuttavia lauseita. Sen taas, mikä lause on kielen kannalta »oikea», ratkaisee viime kädessä syntyperäisen puhujan intuitio. Tämä on asettanut kielen tutkijat uudenlaisten ongelmien eteen. Pelkkään saatavissa olevaan kielenaineeseen tyytymällä tutkijan on tuskin koskaan mahdollista saada kielenpuhujan koko intuitiota ja sen toimintaa tyydyttävästi valaisevaa aineistoa. Jos tutkijan kohteena on hänen oma äidinkielensä, hän voi tietysti turvautua omaan intuitionsa — tätä mahdollisuutta on usein käytettykin joko muuten saatavissa ole-

van aineiston täydentäjänä tai yksinomaisena lähteenäkin. Kuitenkaan pyrittäessä mahdollisimman täydelliseen kuvaukseen tutkijan oma intuitio ei yksin riitä: aina jää joukko tapauksia, joissa yksityinen kielitaju horjuu tai se ei edusta kaikkien samaa kieltä äidinkielenään puhuvien intuitiota. Vasta jos voidaan tutkia kyllin monien syntyperäisten kielenpuhujien intuitiivisia suhtautumista käsiteltävään kielenilmioon, voidaan päätellä, onko se tutkittavan kielen kannalta »oikea» vai »väärä» vai siltä väliltä. Usein tällaiset ongelmalliset kielenilmiöt ovat sitä paitsi niin vähäfrekvenssisiä, ettei niitä laajaan lähdeaineistoon tule riittävästi. On siis keksittävä keino, jonka avulla on mahdollista päästä kielenpuhujien tosiasiallisen käytännön taakse tutkimaan heidän intuitiivisia suhtautumistaan ilmauksiin, joita he eivät kenties koskaan ole kuulleet tai käyttäneet mutta joista heillä joka tapauksessa on selvä käsitys.

Englantilainen Randolph Quirk on tutkijatovereineen useiden vuosien ajan pyrkinyt kehittämään testimenetelmiä kielenpuhujien intuition tutkimiseksi. He ovat keskittyneet lähinnä kielellisten ilmausten hyväksyttävyyden selvittelyyn. Kehittämiään testimenetelmiä ja niiden soveltamismahdollisuuksia he ovat esitelleet kahdessa teoksessa: Quirk—Svartvik: *Investigating Linguistic Acceptability* (1966) ja Greenbaum—Quirk: *Elicitation Experiments in English* (1970) (seuraavassa QS ja GQ).

Tekijät ovat tarkastelleet hyväksyttävyyttä kaksidimensioisena ongelmana: he ovat pyrkineet selvittämään, onko jokin ilmaus hyväksyttävä tai, jollei se ole, minkä asteista sen vieroksuttavuus on. Kunkin vieroksutun ilmauksen osalta on myös pyritty etsimään vieroksunnan syy. Jo nämä tavoitteet merkitsevät sitä, ettei yksi testimenetelmä riitä vaan on turvauduttava useammantyyppisiin testeihin. (Esim. pelkkä arviointitesti ei vielä riitä osoittamaan, miksi jokin ilmaus ei ole hyväksyttävä, vaikkakin sen perusteella voidaan useimmiten päätellä, onko il-

maus hyväksyttävä vai vieroksuttu.)

Mutta on toinenkin syy, joka pakottaa kehittämään useita erityyppisiä testimenetelmiä. Hyväksyttävyyttä—vieroksuttavuus on monimuotoinen ilmiö, ja sitä tutkittaessa on pidettävä silmällä useita näkökulmia (ks. GQ s. 1—). Hyväksyttävyyttä (resp. vieroksuttavuus) voi periaatteessa ilmetä joko kielenpuhujan asenteissa (attitude) tai hänen käytännössään (use). Useimmiten näiden välillä ei ole eroa: jos henkilö ei asennetesteissä hyväksy jotakin muotoa tai ilmausta, hän ei myöskään käytä sitä, mutta on tapauksia, joissa asenteet ja käytäntö eroavat selvästi. Käytäntö voi puolestaan olla totunnaista (habitual) tai mahdollista (potential). Tämä heijastuu myös testeissä: ilmaukset ja muodot, jotka koehenkilö houkutellessaan tuottamaan tai joihin häneltä pyydetään kannanottoa, ovat joko sellaisia, että hän on varmasti käyttänyt niitä aiemminkin (esim. *learn*-verbin menneen ajan muodot tai adverbien *hardly* paikka lauseessa), tai sellaisia, joita hän ei ole voinut aiemmin kuulla eikä käyttää mutta joiden käytön hän intuitiivisesti hallitsee (esim. **flive*-verbin menneen ajan muodot tai adverbien **introducorily* paikka). Ero ei ole aina selvä, mutta sillä on merkitystä tulosten analysoinnissa. Koehenkilöiden käytäntöä tutkittaessa on myös tärkeitä tietää, missä määrin tutkittavat muodot ja ilmaukset ovat sidoksissa muihin kielellisiin ja sosiaalisiin seikkoihin. Niissä tapauksissa, joissa tällaista sidonnaisuutta ei ole tai se on vähäistä, on edelleen selvittävää, onko käytäntö yhtenäisempää vai vaihtelevampaa ja onko vaihtelu yksilöllistä ja/ vai yhteisöllistä.

Koehenkilöiden asennoitumista tutkittaessa on pyrittävä selvittämään ainakin se, mitä muotoja ja ilmauksia puhuja käsittää itse käyttävänsä, mitkä hän tajuaa ohjeenmukaisiksi ja mitkä hän on valmis hyväksymään, vaikkei itse uskoisikaan niitä käyttävänsä eikä pitäisi niitä ohjeenmukaisina.

Kaikkien näiden näkökohtien tarkkaaminen on johtanut Quirkin, Svartvikin ja

Greenbaumin kehittämään melko monimutkaisen, useita erityyppisiä testejä käsittävän koejärjestelmän. Pääjakoa käytäntöön ja asenteisiin vastaa jako performanssi- ja arviointitesteihin (performance — judgement tests) (ks. GQ s. 3—7). Performanssitestit ovat kahdentyyppisiä: operaatiotestejä ja täydennystestejä. Operaatiotesteissä koehenkilöitä pyydetään tekemään jokin muutos annettuun lauseeseen; tehtävät edellyttävät useimmiten yksinkertaisen transformaation soveltamista (esim. myönteisen lauseen muuttamista kielteiseksi tai kysyväksi, yksiköllisen subjektin korvaamista monikollisella, predikaattivierbin tempuksen muuttamista toiseksi jnc., ks. QS s. 22—23). Operaatiotestit ovat joko mukauttamistestejä (compliance tests) tai valintatestejä (selection tests); se, kumpaa sovelletaan, riippuu tutkittavasta ilmiöstä.

Mukauttamistestillä tutkitaan, suostuvatko koehenkilöt tekemään annettuun lauseeseen pyydetyn muutoksen senkin uhalla, että tuloksena olisi ennakoarvion mukaan vieroksuttava lause. (Tehtävänä voisi olla esim. annetun lauseen *He can certainly drive a car* muuttaminen kielteiseksi; tuloksena olisi englannin kannalta vieroksuttava lause **He can not certainly drive a car*). Mukauttamistesteissä voi myös annettuun lauseeseen sisältyä vieroksuttavuutta; tällöin tutkitaan, pyrkivätkö koehenkilöt lauseeseen pyydetyn muutoksen tehdessään samalla intuitiivisti korjaamaan vieroksuttavuutta aiheuttaneen sikan. Testiin voivat esim. sisältyä lauseet *He hardly could sit still* ja *He could hardly sit still*, tehtävänä voi olla esim. *he*-pronominin korvaaminen *they*-pronominilla. Tulokset valaisevat tässä tapauksessa koehenkilöiden intuitiivisia tapaa käyttää adverbia *hardly*. Vaikka mukauttamistesteissä pyydetään tekemään vain ne muutokset, jotka kuuluvat annettuun tehtävään, tulokset osoittavat, että niissä tapauksissa, joissa joko lähtölauseeseen sisältyy tai tavoitelauseeseen tulisi sisältymään vieroksuttavuutta, koehenkilöt useimmiten intuitiivisti korjaavat lauseen kielitajunsa

mukaiseksi. Korjaamisalttiuden perusteella on pääteltävissä vieroksuttavuuden määrä (koehenkilöiden mukauttamistesteissä tekemien erityyppisten korjausten tulkinnaista ks. GQ s. 19—25).

Valintatesteissä koehenkilö joutuu tekemään annettuun lauseeseen sellaisen muutoksen, ettei se ole mahdollinen ilman tiettyssä kohdassa tehtävää valintaa kahden tai useamman vaihtoehdon kesken. Tehtävänä voi olla esim. lauseen *Neither he nor I knew the answer* muuttaminen preesensiin, jolloin tuloksena on joko *Neither he nor I know the answer* tai *Neither he nor I knows the answer*. Valintatestit soveltuvat näin nimenomaan vaihteluilmiöiden tutkimiseen; mukauttamistesteillä voidaan puolestaan selvittää, missä määrin ja mistä syystä jokin ilmaus herättää vieroksuntaa.

Täydennystestejä on periaatteessa kolmentyyppisiä: pakkovalintatestit, sanansijoitustestit ja mukailutestit. Pakkovalintatestit (kuten tavalliset valintatestitkin) on tarkoitettu vaihteluilmiöiden tutkimiseen. Erona tavallisiin valintatesteihin nähden on kuitenkin se, että pakkovalintatesteissä koehenkilöille annetaan tietty joukko valittavia muotoja sekä tietty joukko konteksteja, joihin annetut muodot on sijoitettava. Koehenkilöä voidaan pyytää sijoittamaan esim. muodot *learned* ja *learnt* lauseihin *I — — the poem* ja *I have — — the poem*. Tällöin ei siis tutkita, kummalle muodolle koehenkilö yleensä antaisi etusijan vaan kumpaa hän suosii imperfektissä, kumpaa preesensissä, jos hänen on tehtävä tällainen valinta.

Sanansijoitustestit on suunniteltu sanajärjestysten tutkimiseksi. Koehenkilöille annetaan lause, johon on sijoitettava tietty sana (esim. lauseeseen *My brother plays the guitar* on sijoitettava adverbi *usually*). Muotoilutesteissä (composition tests) koehenkilöt saavat osan lopullisesta lauseesta sekä tiedon annettujen sanojen paikasta. Näiden ohjeiden mukaan he saavat täydentää loppuosan lauseesta mielensä mukaan. Tällaisesta testistä on hyötyä mm. erilaisten rinnakkaisiintymätapaus-

ten tutkimisessa. Voidaan esim. verrata verbejä, jotka koehenkilöt liittävät annettuihin lauseenalkuihin *I entirely* — ja *I completely* —.

Toinen pääryhmä, arviointitestit, koostuu kolmentyyppisistä testeistä: evaluaatio-, preferenssi- ja kaltaisuustesteistä. Evaluaatiotestissä koehenkilöitä pyydetään arvioimaan annetun lauseen hyväksyttävyyden kolmiportaisen asteikon mukaan: täysin luonteva ja normaali, täysin luonnon ja epänormaali, ei osaa sanoa t. siltä väliltä. Tekijät perustelevat »ei osaa sanoa t. siltä väliltä»-vaihtoehdon ottamista mukaan sillä, että näin on mahdollista havainnollistaa sellaisia hienojakoisia distinktioita, jotka kaksijakoista kyllä/ei-asteikkoa käyttämällä jäisivät huomaamatta (ks. esim. QS s. 50). Hyväksyttävyyden on sitä paitsi jo sinänsä ilmiö, jota ei voi mahduttaa hyväksyttävää—vieroksuttava-asteikon ääripäihin, vaan suurin osa tapauksista, jotka eivät ole täysin hyväksyttäviä, sijoittuu jonkin ääriarvojen väliin. (Quirk ja Svartvik ovat graafisin keinoin sattuvasti havainnollistaneet hyväksyttävyyden asteittaisuutta, ks. QS s. 52—53.) Evaluaatiotesti täydentää mukauttamistestistä saatavaa tietoa; molempia onkin yleensä käytetty rinnan. Huomattakoon kummastakin testistä saatavan tiedon erilaisuus: Evaluaatiotesti osoittaa koehenkilöiden tietoisuuden asennoitumisen testilauseen hyväksyttävyyteen. Mukauttamistesti osoittaa vastaavan tiedostamattoman asennoitumisen sekä sen, mistä syystä lause koetaan vieroksuttavana. Esim. lausetta *They painted blue their door* ei evaluaatiotestin mukaan pitänyt yksikään 76 haastateltavasta hyväksyttävänä. Vastaavassa mukauttamistestissä, jossa pyydettiin muuttamaan lause kysyväksi, yli 50 koehenkilöä samalla vaistomaisesti korjasi lauseen lopun asuun *their door blue*.

Preferenssitestit täydentää puolestaan valintatestejä. Koehenkilöitä pyydetään joko arvioimaan kahden (tai useamman) vain tietyssä suhteessa toisistaan poikkeavan lauseen hyväksyttävyyden samanlaisen

kolmiportaisen asteikon mukaan kuin evaluaatiotestissäkin (rating-testi) tai pannaan annettut lauseet hyväksyttävyyden järjestykseen (ranking-testi). Evaluaatiotestistä preferenssitestit poikkeavat sikäli, että samantapaisten lauseiden esittäminen rinnakkain (esim. lauseet *None of the children answers the question* ja *None of the children answer the question*) välttämättä asettaa arvioinnin pohjaksi lauseiden ainoan eron. Näin on siis mahdollista tarkentaa arvioinnin kohdetta. — Kaltaisuustestillä (similarity test) on tutkittu lähinnä toisistaan vain vähän syntaktisesti tai semanttisesti poikkeavien lauseiden keskinäistä semanttista suhdetta. Koehenkilöille on annettu lausepari ja heitä on pyydetty arvioimaan lauseiden samaa-merkittävyys kolmiportaisen asteikon mukaan (hyvin samankaltainen, hyvin erillinen, ei osaa sanoa t. siltä väliltä).

Esiteltävissä teoksissa on tarkasteltu lähinnä mukauttamis- ja valintatestien sekä evaluaatiotestin soveltamista kielellisen hyväksyttävyyden tutkimiseen. Sekä QS että GQ sisältävät kuitenkin tietoja tekijöiden muista tutkimuksista, joissa on käytetty myös muita selostettuja testimenetelmiä.

Näin monentyyppisiä testimenetelmiä käsittävän järjestelmän kehittäminen ei ole ollut ongelmatonta. Esim. operaatiotesteissä käytettävien lauseiden valinta on vaatinut erityishuomiota (ks. QS s. 19, missä on kuvaava esimerkki huonosti valitusta testilauseesta). Esitellyt testimenetelmät perustuvatkin etupäässä Greenbaumin ja Quirkin teokseen. Menetelmien kehittymisen ja monipuolistumisen huomaa selvästi verratessa QS:ää ja GQ:ta. Quirk ja Svartvik kritisoivat myös aiempia testimenetelmiä. Suora kysely on heidän mukaansa liian provosoiva, ja sen välttämiseksi on kehitetty erilaiset operaatiotestit. Suoraan kyselyyn verrattuna operaatiotesteillä on muitakin etuja: vastaukset valaisevat sitä nimenomaista piirrettä, joka koetaan vieroksuttavana, ja ne ilmaisevat positiivisesti, mitä käytäntöä haastateltava suosii. Myös

niissä testeissä, joissa on käytetty suoraa kyselyä (arviointitestit), on poikettu aiempien tutkijoiden menettelystä ottamalla käyttöön kyllä/ei-vastausten lisäksi kolmaskin vaihtoehto.

Kummassakin teoksessa on käsittely laajasti testien käytännöllistä järjestelyä; erityisesti GQ:ssa on pyritty selvittämään tuloksiin mahdollisesti vaikuttavat virhelähteet. Luotettavimmat tulokset on Greenbaumin ja Quirkin mukaan saavutettavissa tapauksissa, joissa koehenkilöille annetaan hieman ennakkovalmennusta (n. 10 tehtävää) ja instruktio on mahdollisimman yksiselitteinen (esim. mukauttamistestissä voidaan kieltää muiden kuin ohjeessa mainittujen muutosten tekeminen). Tehtävien järjestystä on syytä vaihdella, sillä edeltävä lause saattaa vaikuttaa seuraavaan. Testiryhmiä tarvitaan enemmän kuin yksi, mikäli halutaan lisätä tulosten edustavuutta. (Kokeissa havaittiin esim. englannin kielen ja lääketieteen opiskelijoiden vastauksissa jonkin verran eroja, ks. GQ s. 37—49). Sen sijaan samojen koehenkilöiden testaaminen ei ole tarpeen kuin kerran, sillä toistetuissa kokeissa havaittiin vastausten pysyvän hämmästyttävän yhdenmukaisina. Koetilanne on pyrittävä pitämään samanlaisena kaikkien testiryhmien osalta. Tästä syystä lauseet sekä niihin liittyvät tehtävät oli ennalta saneltu nauhaan. Näin oli myös lauseiden esittämisväli helppo vakiodia. On myös syytä pyrkiä siihen, että kaikilla koehenkilöillä on yhdenmukainen käsitys testien tarkoituksesta. (Koemielessä yksi testiryhmä jaettiin kahtia. Toiselle puolelle uskoteltiin kyseessä olevan psykologinen testi, toiselle ilmoitettiin kokeen lingvistinen luonne. Jälkeenpäin havaittiin, että »psykologiseen» testiin osallistuneet olivat muuttaneet vähemmän mukauttamistestissä esitettyjä semanttisesti ja kieliopillisesti vieroksuttavia lauseita korrekteiksi kuin lingvistiseen testiin osallistuneet. Selityksenä oli, että psykologisessa testissä mielettömien tai epäkieliopillisten rakenteiden toistaminen voitiin mieltää jonkinlaisena muistamistestinä, ling-

vistisessä testissä tätä motiivia ei ollut. Ks. GQ s. 50—58.)

Teoksiin sisältyy monia lingvistiksi kiintoisia havaintoja. Testilauseet oli laadittu niin, että ne valaisivat mm. englannin adverbien käyttöä, eräitä stilistisiä ja semanttisia kysymyksiä, subjektin ja predikaatin kongruenssia sekä eräitä muita ongelmaryhmiä (ks. GQ s. 59—66 sekä QS:n ja GQ:n lopussa olevia liitteitä, joissa on esitetty täydelliset testit tuloksineen). Tuloksia ei ole esitelty systemaattisesti mainittujen ilmiöiden kannalta; useissa kohdin on viitattu tekijöiden erikoistutkimuksiin, joissa testien tuloksia on hyödynnetty tietyn ongelman selvityksessä. Sen sijaan esiteltävissä teoksissa on vertailtu erityyppisiä testeistä saatuja tuloksia keskenään sekä tarkasteltu sitä, miten operaatiotesteissä tehtävien korvaaminen toisilla on vaikuttanut tuloksiin.

Vertailemalla performanssitestien ja arviointitestien tuloksia voidaan tehdä päätelmiä koehenkilöiden tosiasiallisen käytännön ja asenteiden suhteesta (ks. QS s. 49—66, GQ s. 81—112). Mukauttamistestin ja evaluaatiotestin tulokset ovat periaatteessa hyvin vertailukelpoiset, koska samoja lauseita on käytetty kummassakin testissä. Tulokset voidaan ryhmittää kolmeen luokkaan: a) sekä mukauttamistestin että evaluaatiotestin antama kuva vieroksuttavuuden määrästä on (lähes) sama (eroa vähemmän kuin 20 %), b) evaluaatiotestit osoittavat suurempaa vieroksuttavuutta kuin mukauttamistestit, c) mukauttamistestit osoittavat suurempaa vieroksuttavuutta kuin evaluaatiotestit. Suurin osa tapauksista kuului ryhmään a (yli 60 %); voidaan siis päätellä, että kielellinen käytäntö ja asennoituminen liittyvät useimmiten toisiinsa. Kuitenkin myös poikkeukset ovat siksi huomattavia, että ne on pyrittävä selittämään. Näyttää siltä, että b-ryhmään kuuluvista tapauksista useimmissa on kyse verraten lievästä, etupäässä semanttisista tai tyyllillisistä syistä aiheutuvasta vieroksuttavuudesta. Tällaisissa tapauksissa »vir-

heellisyyttä» tai epänormaaliutta ei koeta niin raskaana, että sen korjaamiseen — intuitiivisesti tapahtuvaankaan — olisi aihetta, ellei lauseen hyväksyttävyyttä suoraan kysytä. c-ryhmän osalta on tilanne toinen: ryhmään kuuluu ennen kaikkea tapauksia, joissa vieroksuttavuus aiheutuu sanajärjestyksekoista. Mukauttamistesti näyttääkin herkimmin mittaavan juuri sanajärjestykseen liittyvää vieroksuttavuutta. Koehenkilöt, joiden huomio on kiinnitetty annetun tehtävän suorittamiseen, korjaavat samalla »vaistomaisesti» normaalikäytäntönsä mukaiseksi sellaisenkin sanajärjestyksen, joka poikkeaa tavanomaisesta olematta kuitenkaan vielä kieltäjän vastainen. Testitulokset viittaavatkin siihen, että normaalin ja epänormaalin sanajärjestyksen väliin sijoittuu vielä »tuntomerkillinen» sanajärjestys, joka siis evaluaatiotestin mukaan kuuluu hyväksyttäviin mutta joka mukauttamistestin mukaan koetaan epätavallisena. (Pyrkimyksestä korvata paitsi epänormaali myös »tuntomerkillinen» sanajärjestys normaalilla ks. GQ s. 97—98.) — Tässä havaitaan siis selvä ero käytännön ja asenteiden välillä. Ne huomiot, jotka Quirk, Svartvik ja Greenbaum ovat testituloksia vertailemalla tehneet, näyttävät yleisemminkin tukevan aiemmin esitettyä käsitystä hyväksyttävyyden erityyppisistä ilmenemismuodoista. Niinpä esim. valintatestien, mukauttamistestien ja preferenssitestien tulosten vertailu valaisee totunnaisen ja mahdollisen käytännön eroa sekä asennoitumista toisaalta ohjeenmukaisiksi tajuttuihin muotoihin, toisaalta muotoihin, joita koehenkilö ei pidä ohjeen- eikä oman käytäntönsä mukaisina mutta jotka hän on taipuvainen hyväksymään (ks. GQ s. 76—).

Mukauttamistestien kannalta periaatteessa tärkeitä ja lingvistisinä ongelmina yleisemminkin kiintoisia kysymyksiä ovat, tuottavatko jotkin muutostehtävät erilaisia tuloksia kuin toiset ja onko joidenkin tehtävien avulla saatavissa esiin sellaisia distinktioita, joita toiset tehtävät eivät paljasta. Kysymyksiin on ilmeisesti vas-

tattava myönteisesti. Greenbaumin ja Quirkin mukaan tehtävän korvaaminen toisella ei useimmiten vaikuta lopputulokseen. Edellytyksenä on kuitenkin, ettei kumpikaan tehtävä kiinnitä koehenkilöiden huomiota siihen seikkaan, jonka mahdollista vieroksuttavuutta kulloinkin tutkitaan (GQ s. 80). On kuitenkin tapauksia, joissa jotkin tehtävät aiheuttavat lauseessa syvemmälle käyviä rakennemuutoksia kuin toiset, ja nämä antavat samalla sysäyksen lauseen perusteellisempaan uudelleenmuokkaukseen (ja myös vieroksuttavuuden herkempään korjaamiseen). Näin on käynyt esim. tapauksissa, joissa aiempi aikamuodon muuttamista koskeva tehtävä on vaihdettu kysymysmuotoiseksi (GQ s. 69—80).

Vaikka Quirkin ja Svartvikin sekä Greenbaumin ja Quirkin teokset käsittelevät samoja asioita, ne myös täydentävät toisiaan. QS osoittaa testimenetelmien tarpeellisuuden generatiivin kielioppiteorian käsitteistön avulla. GQ tavallaan edellyttää QS:n tuntemista; QS:ssä hahmotellut testimenetelmät on GQ:ssa kehitetty monimuotoiseksi hyväksyttävyyden eri ilmenemismuotoja mittaavaksi järjestelmäksi. Kumpikin teos sisältää runsaasti havaintoja, jotka avartavat tietämystämme useiden kielentutkimuksen keskeiskysymysten, esim. syvä- ja pintarakenteen sekä kompetenssin ja performanssin kannalta.

Heikki Paunonen